

KOLOZSVÁRI KÖZLÖNY.

SZERKESZTŐI SZALLÁS:

Széchenyi-téren, a hidkaputól kimenet balra
a 26. szám alatti ház emeletében.Megjelen a lap hetenkint háromszor u. m. kedden, csütörtökön és szombaton délelben.
Ára évi negyvedre 3 ft. o. é. Hirdetési ár: négyhastós sorért először 7 kr., másodszor 6 kr., harmadszor 5 krajczár o. ért. s minden hirdetés után 30 kr. bélyegdíj. Előfizetés s hirdetés a kiadó-hivatalnál kezelik.
A nyilatkozatok cikkek sora után 15 kr. előleges befizetése mellett a szerkesztőséghez czimzendők.

KIADÓ-HIVATAL:

Középutca, STEIN J. könyvkereskedése.

Regeneratio.

V.

Nemzet és haza.

A tiszta felfogás, észlelés, gondolkodás és alapos ok vagy okok szerint cselekvő emberi lélek tevékenységének a társadalmi közéletben folytonos örökös és folyton emelkedő művelési tárgya a nemzet és haza; azon mindenható egy pár fogalom, melynek helyes, vagy helytelen, jobban mondva: igaz értelmezése és megtestesítésétől függött minden korban, s függ korunkban is mindent, de különösen a közös hazát lakó népek és nemzetek észszerű fejlődése, közjólétük kivívása, valamint közsültyedése és közhalála is.

Ott, hol a hon több nemzetek hazája, minden nemzet éppen azon existenciális viszonyban áll a hazához, melyben egy családtag áll saját népes családjához; midőn az egész család felvirul, megerősül, anyagi és szellemi függetlenségének megtérhetetlen hatalmában, hozzátartozó egyesei mindnyájan osztozó testvérek, és mindnyájan boldogok. Így van ez a hon felvirulásával is, és viszont.

Ez axioma, melynek az emberi nemzet összes történetében egymást váltogató népek, nemzetek és országok életexistenciája, és existenciájának enyészete mindannyi kézzel fogható corollariumai.

A kor, melyben a gyermekvilág azon nemzetet dicsőítette és bálványozta, kinek határát nem ismerő önkénye a jogbitorlásban, és romboló vad dühbe a tulajdonszentség, a személy- és vagyon pusztításban culminált, megboszló mentiben sok jogbitorlást és szentségtörést, naponként tűnik le végkép; arra többé hiában számít bár ki is.

És az igaz élet győzedelmes lobogója világsszerte felkeltő tűzödni; a jobb kor előteremtői minden világrészben alá sereglenek össze; hová teljes sikerkivívás végett mindenik magával viszi idvesebb eszméit, remekműveit és megdöbbenhetlen hitét. A győzelemküzdő férfiak hatalmas szellemét a szabadság lényege, az anyagi és szellemi függetlenség alkotó génje szellett fel, lelkesíti és vezéri.

Valjon mi, Erdély különböző nemzetjeinek gyermekei eme küzdő férfiak sorába számíthatunk-e, vagy a tétlenül hunyászoló gyávák tömegébe sodródunk? Határozottabban szólva, a kérdések kérdése ez: valjon mi, Erdély nemzetjei képesek leszünk-e összenőtt közérdekeinket igazában felfogni és érvényesíteni, vagy nyomorult szolga népekké törpülünk örökre?

Az mind tőlünk függ.

Oly természetes és könnyű felelet, mily egyszerű és kezünkön a kivitel alapja.

Nekem egy esti sétán Párisban bizalmas szavaltás között egyik észlelés francia férfi a következőket mondotta: „Magyarország és Erdély népei általán véve jól kifejezett erős testűek, mi lelki erőt is tanúsít; jószívűek, mi őket világsszerte kedvesekké teszi, nemes gondolkodásúak, mi barbárságokból kinövősek eredménye, kevés munkálkodás által gyakorta beszerzett gazdag jövedelmeket könnyelműen pazarlók, mi gazdag földjeik eljátszásának előjele, és nagyon tudatlanok, hisz még ezt sem tudják, hogy Magyarország és Erdély földje az övék; pedig minő drága földdek azok!” mit mondhatott még folytatolag, nem tudom; az eddig hallottakra leltem mindinkább elmélyedő gondolatok közé merült, s többé egyetlen szót sem hallék a népes utcán, míg elvégre szobám kulcsa kezemet nem érinté szállásgazdám lakában ezen szavak kíséretében: „kérem, az önök kulcsa.”

Uraim! miután mindnyájan jól tudjuk, hogy Erdélyhonunk több nemzetek közös hazája, kik egyenlő polgári jogosztályos képzettségünk azon stadiumába jutottunk, hol közjólétünk kivívására mindnyájunkat egyenlő kötelesség hív fel, tanuljuk meg azt is, hogy mit kell nekünk tennünk közérdekeinkben.

Igaz ugyan, hogy életkérdéses viszonyaink, minthogy átalakulásunk kissé rohamra tört volt ki, még vastag homály fedte eszmevarban süllyednek; de lökjük csak el magunktól a tepső részvétlenség és tilos önérték sátságait; legyünk csak hazánk szabadságának minden nemzet- és osztálykülönbség nélkül hívei, valódi közérdekeinknek szóban és tettben igaz férfiai: cselekvésünk mindenható tisztokossá válik, mely bonyolodott viszony szülte eszmezavarunk sötét éjszakáját ketté szeli, és a célra vezető igazi valóság ragyogó napját számunkra felkelti, mely minket megtanít mindazokra, a miket tudnunk kell. Minnek folytán:

Először is megtanuljuk ismerni a földet, mely a miénk, s melyből nekünk élnünk kell; mert a szabadság egyik alkotórésze a földre van bertejve; s mert, ki hazája földét nem ismeri, az igaz hazai nem is lehet.

Erdély földje okszerű művelés alatt nyers terményeinek mind mennyisége, mind tápszeres finomsága tekintetében Európában, s bizony elmondhatni, az egész földgömbön minden országok földjei között a legkittünbbekkel áll párhuzamban; gazdag földével betakart, s naponként szükségesebbé váló minden nemű ásványkincsei csaknem hasonlólatlanul feltöltülnek minden ország kincsnyáit; kincses bérceinek gazdag venái közül pazar bővségben ömledező, legegészségesebb ivó, és leghatalmasabb gyógyító vizei ajánlkoznak, táp-, gyógy- és élvezetszerű; s körös-körül egymásra rakodott magas hegyek falán rengeteg erdők emelkednek, melyeknek dús lombtengerében még a lég is előbb, mint drága földünkkel érintené, tisztára fűdik. Ilyen Erdély földje, Európa egyik szivkamarája, melyben a szívetek alkotó isten keze az életet oly dúsán bele teremtette.

És Erdély földre csak emberek kellnek, de oly emberek, kik vajdó kiskorúságokból kinövő, komoly férfi érzetekben akarjanak, tudjanak és tegyenek is következőleg.

Második tanulni valónak az, hogy mit kell nekünk akarnunk, tudnunk és tennünk közérdekeinkben? Felelet, következetességet, mindig kitartó következetességet közjólétünk kivívásában és fentartásában.

Valódi szabadságunk egyik biztos alapját a földet, melyen lakunk, s mely a miénk, ismerjük ugyan, de ez még nem elég a nagy célra; a földet, mely a miénk, magunknak egyenként és összesen hazáknak meg is kell tartani tudnunk. Mi csak is folytonos következetességgel által kivihet.

Átalakulásunk első mozzanatában derék országos törvényhozó testületünk az örök igaz, és természeti jog elveinek sugallatából indult ki és tett; elveinél idvesebbek, és tetteinél magasztasabbak embernemünk fejlődési történelmében felírva nincsenek; de ez jelenben már nem kielégítő; mert a kimondott elvek életébe mindnyájunk léte bele van foglalva, és a nemes tettek közös folytatása közjólétünk kivívását feltételezi: következésképp nekünk azon utnyító elvek, és életadó tettek állapontját kell felfognunk mindnyájan, (ha csak ugyan szabad nemzetek és szabad haza léte-
sítése törekvésünk tárgyai), s onnan indulva kell országos munkánk nagy művét összeraknunk, felépítenünk; s hazánk drága földje mindnyájunk részére meg lesz örökítve; ha-

zánk szabad és független, s mi alkotórészei és osztozó gyermekei leszünk. *)

Kilyéni Donáth Pál.

Az erdélyi reform. anyaszentegyház közzsínata jun. 6 és 7.

Hétfőn reggel a zsinat tagjai főgyeházi tanács tartásával voltak elfoglalva, hol iskolánk s tanrendszertünk érdekében fontos és élénk tanácskozás folyt gr. Mikó Imre elnöklése alatt, nevezetesen két tanár választása, Nagy-Enyedre terményrajzi és M. Vásárhelyre a történelmi tanezére; ott Herepei Károly, itt Ur György választván meg. De egy más, egész anyaszentegyházunk, sőt hazánk érdekében fontos tárgy dől el e tanácskozásban; meghatározaték egy teljes jogtanfolyam szervezése s beállítás ref. anyaszentegyházunkban, mely jogakademiai ranggal birjon és bizonyítványai államérvényesek legyenek, még pedig M. Vásárhelyre; költségeit felerészben Enyed, felerészben Kolozsvár és Maros-Vásárhely fedezvén. Élénk vitát kelt továbbá a Rikán-belőli egyesült tractusok felírata, melyben az általuk Sepsi-Szent-Györgyön felállított gymnasium felett tanárok és gondnokok választásában független szabadságot kérnek, csupán megerősítési és felügyeleti jogát ismervén el e tekintetben a főgyeház tanácsnak.

Ezen önálló rendelkezési jogot iskolájuk felett a patronatusi jogokra fektetik, miután az oskolát az egyesült esperességek 80,000 forinttal saját pénzükből alakították, s e szabadság igazgatási jogot, a tanárok, gondnokok és pénzügyi választási jogát annyival inkább követelik, mert különben az oskola iránti részvét hanyatlani s mint gyenge plánta elfonyadni fog, holott a szabad önkormányzás mellett folytonos gyarapodásnak örvendene. Ez ügyben főleg a székely papok meleg ékes szöveggel beszéltek s kérték, hogy mint még gyöngye csesemőt ne vegyék el az anyai emóltól, az alapítók felvigyázata alól, ne hogy e kedves és drága gyermeke a székely földnek hideg bánás miatt meghaljon. A főgyeház tanács mind a tanárok, mind a curatorok választását maga jogkörébe tartozónak állítván, a folyamodást visszautasítja. Dósa Elek jogtanár a főgyeh. tanács ebeli jogáról akkora megyőződéssel beszélt, miszerint kijelentette kétszeres hangnyomattal, inkább fonnyadjon el ez az oskola, mint sem a főconsistorium jogában csorbulást szenvedjen; eszmezavarnak nevezvén az egész folyamodást; kérdi mi az a communitas, mi az az oskola felügyelői bizottmány, mely magának teljes rendelkezési jogot követel? Ő nem érti. Erre Benedek Áron esperes felszólal s az eszme zavart visszautasítja, s a patronatus alapján iskolájuk felett a szabad rendelkezési jogot a Rikán-belőli papság és communitas méltán kívánhatja; egy más székely lelkes Csulak felszólalván Dósa Elek tanár ellenében, ha nem tudja, mi az a communitas, ő kérdi mondja meg, mi az a főconsistorium? meddig terjed jogköre? Ő mint közönséges lelkes a tanárok választására szavazott és szavazatját elfogadták, meddig megy ez a határ? A vita két óra hosszat tartott és nagy elkeseredéssel folyt; végre gróf Mikó Imre önméltósága nagy tapintattal enunciait: miután a Rikán-belőli egyházkerületek folyamodványaikban a gymnasiumot a főgyeházi tanács felügyelete alá adták, a mitgós főgyeházi tanács többi főiskoláinkkal egyforma kormányzási rendszer körébe számítja, s erről a communistát kérésére ellenében értesíti. Ezzel a gyűlés eloszlott.

Délután 4 órakor a közzsínat ülését megkezdé, s egy-két tárgyról, főleg a falusi oskolák számára szükséges olvasó könyvek, és

*) Én szabad- és függetlennek azon embert, nemzetet, és illetőleg hazát értem, és tudom, mely nem szorul másra sem észért, sem kenyérért; s meg vagyok győződve, hogy Palmeston lord maga is így tudja. Miért ne lehetnének tehát mi ilyenek szabad nemzetek és független haza, mikor nekünk anyagunk van rá, mint Angliának, eltekintve az egy pénzt; de az ember nem pénzből alkot, s nem pénzzel táplálkozik, azzal inkább a politicus lord urak némely embereket haszonbérbe venni, s másokat éheztetni szoktak.

I. 6.

a szűkölködő egyházak részére eddig szokásban levő kéregetési rendszer megváltoztatása felől intézkedett; az első tárgyan bizottmányt nevezvén, kik az oskolai olvasó könyvekről véleményt, illetőleg ajánlatot terjesztzenek elő; a másodikban a szűkölködő egyházak segédmezése a főconsistorium átirata folytán az esperesek által gyűjtetik össze, kik az egyes ekkleziák papjaihoz kiküldik, s a gyűjtéményt tőlük beszédvén, a közzsínatra évenként felhozzák.

Püspök ő mlga azon indítványt teszi: szükséges és méltányos lenne, a meghalt főgyezők életrajzát röviden a zsinati jegyzőkönyvbe felvenni és örökíteni, mi is közhelesléssel fogadtatván, néhai Fogarasi Sámuel életrajza Dali István kültőlő esperes fogalmazása szerint felolvasatván, jegyzőkönyvbe iktattnai határozatáték. Esperes Péterfi ajánlja: hogy ezen határozat a püspökökre nézve is vetésésk gyakorlathoz. Mire püspök ő mlga naivul válaszol: köszönöm, majd halálom után ebben is intézkedik foghatnak, de most még nem kívánok meghalni. Általános derűtség, és felkiáltások éljen! éljen!

Kedden reggel 9 órakor elkezdődött a fontos gyűlés a főgyezői választás, illetőleg a főgyezői püspökké következő, az ugynevezett successio kérdésének tárgyalása. A terem tömve hallgatósággal. Már előre mindenki nagy vitaközlést, csaknem vélemény-vihart várt. Mi be is következett. Legelőbb is olvastatnak az egyház kerületének a jegyzői successioi illető véleményeit, mikből kitűnik: hogy részint elvileg többen már most a successioi eltörölni, és megszüntetni óhajtják. Kolozs-Kalota az egyházmegyékhez körlevelet küldött, melyben a successioi eltörölsére érveket hoz fel, s pártolást sürget, és több egyházmegye erre hivatkozva jelenti ki a successioi eltörölsének pártolását. Később azonban, főgondnok Pataki József ékes szolászára, a kalota-szegi fraternitás jónak látta vélekedésétől ellátni, és most átiratában a successio megtartása mellett nyilatkozik (nevetés). Balló Beniamin dévai jegyző pedig felszólal: hogy ő ugyan irásos jelentést nem hozott, de egyházmegyéje a successioi eltörölsét óhajti, azonban mindamellett, ha el nem találják törölni, felhatalmazza, hogy szavazzanak! (vidám nevetés.)

A jelentések felolvasatva püspök ő mlga a tárgyat vitatásra kitűti.

Péterfi marosi esperes: Ugy véli az egészet hamar eligazíthatják, a kérdést a saját és a korszelleme annyira megérelette, hogy az egész successio, mint egy avatag épület magába összeomlik. Ezt többé támogatni ok nélkül dolog, egyszerűen szavazat alá kívánja bocsátatni: megtartani vagy eltörölni óhajti-e a zsinat a successioi meg-tartást? Vagy a bbra is? Előszólt, elköpött tárgyat, időt, vitaközlést nem érdemel! Szavazzunk! Hangos helyes! helyes! kiáltások a pártolók, és a begyűlt számos hallgatóság között.

Elnök: Kérem a kik ide felgyűlttek. Ez nem márkális, nem meggyűlés, hogy itt hangos riadásokban fejtegetessék ki a helyes vagy nem helyes, ez komoly tanácskozás az anyaszentegyház érdekében. Egyébiránt szavazatra ezt a fontos tárgyat oly hamar nem bocsátatja.

Kis Pál udvarhelyi esperes: Miután csaknem az egész anyaszentegyház a successio megszüntetését akarja, ő egyházmegyéje felírását személyes megyőződésével is összeköti, s az eltöröls mellett szavaz.

Hori Farkas kalotaszegi jegyző: Ámbár egyházmegyéje visszalépett s a successio mellett felit, de ő miután e tárgyan már az egyházmegye a tractusokhoz a successioi eltörölsét sürgető körleveleket küldött, ezt a gyalázatot magán száradni nem engedí s egyéni megyőződését nyilvánítja, ő a successioi eltörölsé s a canon értelmében a szabad püspökvalasztás mellett szavaz.

Báró Kemény Domokos főgyeháztanácsai képviselő: Hallottam – ugymond – hogy nem kell vitaközlő. A kérdés ugyan magában könnyű és egyszerű, legalább sokak előtt annak látszik, de ha mérlegbe tesszük: életkérdés. Más időkben könnyen lehetne határozni, kimondhatnók, szükséges az eltöröls; de valjon a mostani körülmények között szükséges-e? Egyenesen kimondom nem szükséges. Gondolatom szerint most nem is az a kérdés, hogy a successio megmaradjon-e

vagy eltöröltség, de egészen más, ennél fontosabb dolog fekszik szívünkön: hogy ne tegyük kétséssé egyházi autonómiánkat. Ki ez ellen cselekszik, vétkezik. Eddig szó nélkül confirmáltattuk püspökeink; de már néhai Antal János püspöki confirmációjában ott áll: non quia lequissar, sed quoniam persona ejus accepta est. Mitűn már abban kitűnt, hogy a kormány a püspök kinevezésében a jogot magához akarja ragadni, én legálább siromba nem mehetnék nyugodtan azon öntudattal, hogy egy ballépés pártolásával eszköz voltam abban, hogy egyházi autonómiánk mások befolyásának áldozatjává esett. Szólok továbbá a magyarhoni dolgokra utalva, hogy mit szült ott az agitatio, scissio, szakadás! egy rész patentalis, más autonomicus. Be akarjuk itt is hozni. Azt gondolom, ne adjunk alkalmat senkinek kivülről, hogy szakadásunkat részére hasznosítsa, hogy ő választson nekünk püspököt. 3-at kellett volna megválasztani, hanem mint 200 év óta választunk meg a general-notariában a püspököt, tartuk meg a mostani körülmények között a successiót.

B. Kemény István f. e. tanácsi képviselő: Régen fegyverrel, később, mikor fegyvertől éle kitért, prudenciával, erélyességgel oltalmaztuk és védjük meg jogainkat. Logicaileg sok dolog igazságosnak és helyesnek tetszik, de valjon a gyakorlatban hasznos gyümölcsöt hoz-e? Most el lehet törölnünk könnyen a successiót, de hátha egy szép reggel arra ébredünk, hogy az erdélyi reformátusoknak nincs püspöke. Nem azt nézem én, engedelmeket kérek, logikailag mi igaz, mit sürget a korszellem; de mi jó, mi hasznos nekem.

Péterffy: Azt hallottam, hogy ki a successio ellen beszél vétkesek! B. Kemény Domokos: Kérem nem azt mondtam, a ki az autonomia megőrzését legfőbb kötelességének nem tartja, vétkezik. Jól van tehát, de én valósággal megmondani nem tudom: valjon azok vétkeznek-e inkább az autonomia ellen, kik a successiót megtartani, vagy azok, kik azt eltörölni akarják; sokkal erősebbnek érzem én magam, mikor a százados törvény szentesített basisán, mintha egy változó usson állok, a törvény, a közvélemény erőit ad nekem. Megfogunk küzdeni jogaink, autonómiánk mellett akárkivel szemben, s eltűnt már az idő, hogy a kormány a vallásos inté-

vények felforgatásához nyuljon. Benőtt már a fejünkbe, eféle mumusokkal többé nem ijesztenek meg, (hangos és hosszas helyeslés. Elnök a hallgatóságot csillapítja). Azért hogy nem állunk olyan magasan, de mely völgybe látszunk rejte lenni, mi is tanulunk valamit, mi is értjük a kor kívánalmait, az államok és a kormányok politikájáról mi is elmélkedünk, és azok is, megvagyok győződve, kik magasabb polcon állnak a kormány politikájáról nem tudnak többet nálunknál. Azért én ettől a mumustól legkisebbet sem félek. Hiszen maga a főconsistorium sem tartotta ezt olyan életkérdésnek, hogy éppen autonómiánkat feltette volna tőle. 1829-ben delicatnak tetszett a kérdés, és ártat a zsinatnak: nem kíváná-e a főjegyző successióját megszüntetni s a canona visszamenni? És a zsinat, éppen, mert látta, hogy delicat volt a kérdés, megmaradt az usus mellett, s most mivel jelenben nem delicat, a mlg főconsistorium kívánja az usus megtartását. A confirmatoria névze nincs is oly nagy szükség, csak fel kell jelenteni, hogy a kormány tudja, kívül érinkezzék. Régen a confirmatio nem is volt szokásban, csak 1762-ben vették előbb gyakorlatba, mikor Baranyai János püspök lett. Azért a confirmatiótól feltűnkölő bátran eltörölhetjük a successiót. Ezzel csak gyermeket lehet ijeszteni. (Szavazást sürget.)

Miklós Miklós enyedi jegyző: Nem tudja megfogni a mi jó volt 200 éven keresztül, mért legyen most rossz. A min meglehetett kétszázadig állani, azon basist most a viharban, bizonytalan állásért miért vetnők el. Egyházmegyéje maghánytá-vetette, és azzal együtt ő is a successio megtartása mellett szavaz.

Ugron István főjegyh. t. követ: Kevésbé tartja fontosnak, a régi vagy az újabb törvények szerint választunk-e, mikor eljön az ideje. De most a választás közöttében állunk, és gondolatok szerint a successio kérdése nem jöhet tárgyalás alá, míg a jelenben az eddigi törvényes és a felség által is elismert gyakorlat értelmében a főjegyzőt meg nem választjuk. Új törvényről gondolkodni ilyenkor, mikor a kedélyek személyes iránti érdeklőségből izgattatnak, képtelenség. A Péterffy esperes ur által említett consistorialis felhívást is, miszerint felszólított a közszinat: nem tartaná-e szükségesnek a főjegyző

zsi successiót megszüntetni s a szabad püspök-választást életbeléptetni, Sépsi-Szentgyörgyön 1829-ben igen bölcsen azért utasította vissza a közszinat, mert a főjegyzői választás éppen szönyegen állott, s pártérek izgalma nélkül a kérdést el nem dűnhethe volna. Valaszuk meg a gen. notariust az eddigi szokás szerint: s azután nyugodtan s személyes érdek nélkül értekezhetünk a successio eltörölése vagy megtartása felől.

Felhozza a lutheranuskok példáját, kik kiadták kezeikből a autonómiá-jokat, és mit nyertek. Nyugodt idők s kellemesebb viszonyokat kell várnunk, míg e fontos kérdésben dűnhetünk. Most éppen a választás előtt impracticusnak, helytelennek tartja.

Salamon József nyugalm. iskolai tanácsos: Gladiator volt e tárgyban és sebeket visel — ugymond — melyek most is sajognak, és melyeket nem titkolhat, de meg van győződve, hogy az ügy, melyet 36 év óta hűvel pártol, elvégre diadalt arat. Mint a mathesisben egy pontot kell keresni, honnan a többi eredmény biztosan következék; ugy a logikában és a polgári vagy egyházi életben is egy pontot kell keresni, honnan biztosan lehessen a következés sikerére számítani.

Archimedes azt mondta: adjatok nekem egy pontot a földön kívül, hol megállhassak és a földet kivetem sarkából. Ez a pont geszt synodus a jelen kérdésben meg van. Az egész székegyföld, kétszáz ezer szabad nemzet óhajja a successio eltörölését; ezt nem lehet ignorálni, ezt a nemzetet, mely főtisztjeit is szabadon választotta, a candidatura és successioval többé kinzani nem lehet. Ezenkívül ott van az egész Szilágyság s a megyéknek is legnagyobb része. Az egész anyaszentegyház eltörölését akarja, s a főegyházi tanács ezt az avas épületet, melyben már senki lakni nem akar, mégis támasztgatja. Vigyázzon, hogy erőszakos fentartásával romokat ne hagyjon maga után. Az egész successio csak az idők fenyegetése miatt lépett életbe; legelőbb 1707-ben a Rákóczi forradalom alatt, mikor Magyarországon a német generalisok a protestans papok zsinatjait forradalmi gyűlésekké váltatták s azokat beültették; nehogy Erdélyben is ez következék, s a püspök halála esetében az egyház gyepőjét ne legyen ki kezében tartsa, a ká-

rolly-fejérvári zsinat a generalis notariust püspöki successioval választotta, oly világos kiáltással, hogy mihelyt a kedvetlen idők lejárának, azonnal visszatérnek a törvényhez. És fájdalom, ez az usus maig is megmaradt, pedig az ok elenyészett. En ny tudom, hogy alkotmányos fogalmak szerint usus csak addig érvényes, míg törvény nincs, mihelyt a törvény meg van, az ususra többé szükség nincs. Itt világos törvény áll, itt az usus már most valóságos abusus, melynek eljött az ideje, hogy megszüntessük, és a törvényre a 90-dik canona visszalépünk, melyen erősen és szilárdan állhatunk.

A mi a kormány szempontját illeti, ezt nem lehet támoval hozni fel, hiszen ebből éppen az látszik, hogy maga a kormány általa és megelégette ezt a hosszas abusust s azt akarja, hogy a szabad választásra a 90 dik canon értelmében visszatérjünk. A kormányt ebbeli szándékában gyanúsítani nem lehet (bisszük!) A mi a lutheranuskok ellen felhozott állításokat illetik, ez nem ijeszthet, a kormány képviselői rendszerüket nem bántotta, azok sem mit sem panaszkodnak (zugás, közbeszólások). Mi a választás előtti változtatás impracticus állását illeti, méltóztunk elhagyni a választást; 8 évig a zsinati jegyzőkönyv helyettesített jegyzők által vitetett és nem volt semmi kár, semmi hátramaradás. Most, mikor az egész anyaszentegyház óhajja, a szabad székegy nemzeti, az egész Szilágyság, a vármegyék mind egy-kettő kivételével, nem értem, hogy lehessen e már törhetetlenné vált vágyat és követelést visszafojtani; csupán keresett okokból s tiszta törvény mellett tovább is az abusus mellett kardoskodni (többen a főconsistorium követel közlül fellállnak, keserű megjegyzéseket tesznek szóoknak, ki közelükben jobb oldalt foglalt helyet, mikor élesen visszafel, de miket közlő a zaj miatt nem vehetett ki).

Idősb gróf Teleki Domokos: Hallottam, ugymond, a successio ellen és me'lett, olvasam unig hírlapi czikkeket, de azt nem hallottam és nem olvastam: biztos garantált nyujt-e valaki, hogyha e 200-dos gyakorlattól elállunk, autonómiánk nem veszélyeztetik-e? Ily körülmények között egyházmegyei függetlenségét nem veszélyeztettem, s egy izgult gyűlés igen vagy nem szavazatának alája nem rendelem. 200,000 székegy óhajja!

TÁRCZA.

AZ ERDÉLYI SZÁSZOK MAGATARTÁSA

1860 october 20-dika óta.

Történelmi vázlat

Halmágyi Sándortól.

(Folytatás *).

Az universitásnak meghatározott hálafelirata ő Flgéhez egész terjedelmében s eredeti szövegben olvasható a „Herm. Ztg.“ 1863 ki 28-dik számában. Aláírja Schmidt Konrád, mint prov. k. főkörm. tanácsos és helyettes comes, meg Arz Frigyes M. a sz. n. gyűlés jegyzője. Datum: N.-Szeben, január 27. 1863. Ebben a szász nemzet nevében legalázatosabb hálás köszönet nyilváníttatik ő Flgének, hogy a sz. n. gy. felterjesztése, óhajtása és kérelmei folytán a legközelebbi „esászári határozatokat“ kibocsátni méltóztatott, melyek szerint a közigazgatás és igazságszolgáltatás költségeinek terhe a „Sachsenland“ népének vállairól levétetett s hordozása az államkincstárra bízott (1862 sept. 7 ki határozat), másfelől pedig (1862 nov. 4 ki) legm. „esászári határozatnál fogva“ egy Szebenben a „Sachsenland“ összes népességére nézve illetékes felhívási törvényszék jóváhagyott. Noha ő Flge mint Magyarországi király s Erdély nagyfejedelme bocsátja ki az említett határozatokat, s kir. kancellária és kir. főkörmányszék útján közölletnek, a nemes szász nemzet tekintetes egyetemével, ez mind végig a „esászári határozatok“ kifejezést használja, s így már ekkor nyilván igorálja azt, a mit maga az Uralkodó elismer és alakilag fentart, a magyar királyi korona jogát.

Ugyan e datumról kél a gróf Nádasdyhoz intézett hálairat, mely olvasható a „Herm. Ztg.“ 29-dik számában.

Ez a „Herm. Ztg.“ ugy lévén tekinthető mint a szász házár-politika organja, mely által némely eszmék előre szoktak bocsátatni, hogy a batás felől puhatólózni lehessen, nem érdeketlen megjegyezni, hogy e lap az e közben még mindig fenlebegő erdélyi országgyűlés kérdésében, egyszerre egészen ellenkező

szempontból szólott e kérdéshez. Eddig folytonosan zsémbelődött, fészkelődött, hogy nem tudják már megcsinálni azt az erdélyi országgyűlést. Most egyszerre 28-dik számában kimondá, hogy: „a szász nemz. gyűlés statutiarius törvényhozási jogot gyakorol, még pedig nagyobb mérvben, mint ez az osztrák tartományi országgyűléseket (landtagokat) illeti; sőt az igazságszolgáltatás és a közigazgatási szervezési ügyekben élvezett illetékeségénél fogva magával a szűkebb Reichsrathal versenyez“, minél fogva világos, hogy „az erdélyi szászoknak tulajdonképp egyáltalában nincs is mit keresni egy erdélyi országgyűlésen.“

Az universitás febr. 3-ki ülésében (Herm. Ztg. 30. sz.) titkos szavazás útján megtörtént a Szebenben felállítandó törvényszék alelnöki és hat tanácsosi állomásaira a hármas kijelölés. Az eredmény az, hogy „választottak“ mind hivatalnokok és egyszersmind szász universitási tagokból teltek ki, minél fogva nem valósult a „Kronst. Ztg.“ azon jóvöndölése, hogy a sz. n. gy. tagjai (hivatalvádszat-vádjától óvakodva) nem fognak egymásra szavazni. Szavaztak biz' azok, s ugyiszolva az egész főtörvényszéket a szász municipalis jog feladásával önmaguk jutalmazása végett látszottak megteremteni.

A febr. 5-öi ülésben Löw Vilmos követ még 1862 május 26-ki ülésben nyert megbízatása folytán felolvasá tervét egy, a Sachsenland számára alkotandó mezei rendőrségi törvénynek, mely előbb a kerületekkel közölletni határozottat. A többség odanyilatkozott, hogy a statutum-terv román, sőt (Schnell, brassói követ indítványa folytán) még magyar nyelvre is lefordíttassék s ugy közöltesék, a mit a „Herm. Ztg.“ (32. sz.) valóságos nevéseges „Sprachen-Gleichberechtigung“-nak nevezett s azt mondta rá, hogy: puff!

A február 16-ki ülésben jött először szóba, hogy a brassói keresk. és iparkamra folyamodott: méltóztatnék a szász n. gyűlés felsőbb helyen kieszközölni, hogy a Reichsrath által hozott és szentesített törvények közlül némelyek a Sachsenland területén is hatályba lépjenek; az iparkamra hármat óhajt: I. változatlan elfogadását az 1862 dec. 17-ki törvénynek, mely az egyezkedési eljárás (Ausgleichsverfahren) szabályait foglalja magában (Reichs-Gesetz-Blatt Nr. 97. 1862); II. behoztatását az általános kereskedelmi könyvnek (R. G. B. Nr. 1. 1863); III. érvényesítését azon törvényeknek is, a melyek a Reichsrathban a személyes szabadság és házi jog oltalmára ho-

zattak, továbbá az új sajtótörvény és a katonai büntető törvények módosítványainak elfogadását. Rannicher mint referens mindezeknek elfogadását javasla, minűn — ugymond — a szász n. gyűlés 1863 január 27-ki feliratában ő Felségének kinyilatkoztatá, hogy az osztrák jogi törvények vívmányaihoz ragaszkodni s azokat a szász földön is alkalmazva érvényesíteni óhajja. Egyelőre csak a határozottat, hogy e tárgyban a követek három hét alatt szerezenek utasítást küldöktől. (Herm. Ztg. 41. Kol. Közlöny 24.)

A „Herm. Ztg.“ 46. számában következő mysteriosus tudósítást olvasunk: „A szebeni communitas febr. 19-én tartott ülésében báró Salmen Ferenc nyugalm. udv. tanácsosnak egy átiratja olvastatott fel, mely siri esen-desség közepette hallgattatott meg és ad acta tetetett.“ Jó volna végire járni, hogy mi volt ez?

A sz. n. gy. febr. 25-ki ülésében napirenden volt a szász terület közigazgatási és igazságszolgáltatási szervezése iránti munkálat. Előadó: Gull. A vita egyelőre ez elvi kérdés körül folyt: az igazságszolgáltatás elválasztassék-e a közigazgatástól? Élénk vélemény-csere fejlődött. Dr. Tinku azt a kifogást tette, hogy a sz. n. gy. nem illetékes ily alkotmány-kérdésbe vágni. Elnök rendreutasítja. Schnell abban a nézetben van, hogy az igazságszolgáltatás szervezése az erdélyi országgyűlés dolga. Rannicher ellenben azt mondja, hogy a Sachsenland igazságszolgáltatásának szervezését nem kell az erd. országgyűléstől tenni függővé. Ebben már az ösők is függetlenül határoztak. Tévédés volna hinni, hogy ő Flge e tekintetben az erd. orggyre-nalt volna. Az illető okmányban világosan áll „törvényhozás útján“ („országgyűlésileg“, szöl közbe Schnell), s a törvényhozás az igazságszolgáltatási ügyekben a Sachsenlandra nézve az universitást illeti. Végre is elnök kimondja a többség után a határozatot: hogy az igazságszolgáltatás a közigazgatástól különíttessék el, (Herm. Ztg. 51. sz. K. Közlöny 29.) s független törvényszékek által gyakoroltassék.

A mart. 3-ki ülés szintén figyelemreméltó. Napirenden volt a szász föld közigazgatása és igazságszolgáltatása újbol-szervezése iránti bizottsági munkálat. A mult gyűlésben az elkülönítés elve kimondatván, s most a kivitelre kerülven, elnök megjegyzé, hogy határozott s végleges dolgot kell végbeinni. A definitívum jobb a provisoriumnál. A szász föld nem várhat, míg az igazságügy birodalmi ügygyé válik, s ez ugy a Sachsenlandot illetőleg az erdélyi országgyűlés befolyása nélkül is el-

intézhető. Azonban Rannicher indítványozza, hogy az elkülönítés elfogadott alapelveinek gyakorlati kivitele végett kielégítőbb szervezési munkálat készíttessék. Balomiri és Macellariu is elkülönítés elvének azonnali czélba vett foganatosítása ellen szavaz; mert ez által a helyhatóság szervezetét alteráltatják, s az ország felosztása is kérdésbe jőne. Elnök kimondja, hogy egyenesen a sz. n. gyűléstől függ provisoriumot avagy definitívumot alkotni, mert a kormány részéről semmi akadályoztatástól nem kell tartania. Végre Binder megbízottat új munkálat készítésével. (Herm. Ztg. 54. 55. K. Közlöny 30 sz.)

Mindenekfelett figyelemreméltó a szász n. gyűlés mart. 11 és 12-én tartott ülése. Ekkor fogadtattak el a brassói keresk. és iparkamra kérelmére a Rannicher javaslata szerint ama fenebb (lásd a febr. 16-ki ülést) elősorolt törvények, a melyek a Reichsrath által is csak a lajhantól örökös tartományokra szöló érvényenl hozottak. A gyűlésben levő román követek valamennyien óvást tettek e merész lépés ellen; de ők szegénytel mindössze ötön valának 17 szász követek szemben, s így, mint mindig most is kisebbségben maradtak. Különösen Balomiri mindvégig óvást tett az erdélyi jogélet egységének szempontjából, s tiltakozott az universitás illetékeségének e tárgybani igénylése ellen. De mit se ért. A gyűlés határozott; ilynemű országos törvényeket csak a törvényes országgyűlés hozhat vala, s a törvényhozás épsége és jogköré — akár pesti, akár erdélyi országgyűléstől van szó — a magyar szent korona védelme alatt áll! A szász nemz. gyűlés de facto oly magas jelentőségű jogokat mert gyakorolni, a minőket soha a mi államéletünkben egy municipium se hitt jogkörén belül esőnek. Sőt annyira mentek, hogy már többé nem is erdélyi, nem a szent István birodalmabeli, még csak nem is austriai, hanem plane német-egységi szempontok emlegettetek fel. Ugyanis a mart. 12-ki ülésben Schmidt Konrád ispanhelyettes maga mondá a kérdésben levő kereskedelmi törvénykönyvről, hogy az a törvényhozás remeke, „alkalmas nemcsak Austria, hanem Németország igényeinek is megfelelni, méltán emelte ki referens (Rannicher), hogy rendeltetése 75 millió (német) ember törvénykönyvévé válni.“ stb. (Olvasd a „Kol. Közlöny“ 33-dik, s a „Herm. Ztg.“ 61 és 62-dik számát)

(Vége következik.)

*) Lásd a „K. Közlöny“ 1. 2. 4. 6. 8. 10. 13. 17. 19. 36. 42. 50 54. 60. 64. és 65-dik számait.

ugyan kérem, hol van megbízásuk azon uraknak, mutassák fel, melyik gyűlésben vetek a nemes székekről nemzettől felhatalmazásokat? (Salamon: a tractusokból hozott felterjesztések beszélnek). Kérem alázsan, azok csak partialis székek, csak a lelkesek megbízásai. Ezek pedig, úgy vélem, nem teszik a kétszáz-ezer székeket! Még képviselői gyűlések sincsenek, még ha ez volna hagyján, de így támaszkodni, ilyen eclatans számra, kérem alázsan ez a mumus!

A mi a törvényt illeti, én ezen sem látok valami rendkívüli basist, mire építeni lehetne. Én ugyan a latin nyelvet értem, de tekintélyek után is jártam, és e kifejezés seorsim elegantur meggyőződés szerint nem tesz egyebet, mint hogy kerültenként választásznak. Ez pedig a legveszélyesebb lenne, s egyenes eljátszása autonómiának. (Péterfi: nem úgy van; seorsim in unum confluentes eligantur. Ez pedig közgyűlési választást, nem vidékenkénti választást jelent, de ezt a törvényt ily értelemben én is kivételnek tartom). Már ekkor, folytatva, inkább megmaradnak a biztos és a kormány által is tiszteltben tartott gyakorlaton, mint hogy bizonytalan experienciák által anyaszentegyházunk független önkormányzatát eljátszodjam. A mgs e. főtanács biven örökösödött egyházaink és iskoláink felett a legnehezebb időkben is férfiasan ellenszolgált a megkísértett támadásoknak. Mondatott ugyan tegnap egy lelkész által a plenum consistoriumban, mi az a consistorium, kik tagjai? Akkor felhívta e kimélytelen kérdés miatt nem feleltem, mert szokásom felhívult állapotomban beszédet elvisszatartozkodni. A főconsistorium tiszteletes ur! egy oly testület, mely a zsinattal, mint a világi elemnek képviselője századok óta közösen vitte az egyház kormányát, s közösen és testvéri egyetértéssel hozta e törvényeket, mely mindig önzéstelen figyelemmel örökösödött az egyházak és iskolák virágzása felett; egy oly testület, mely ellentállott minden elnyomási törekvéseknek, s a legnehezebb időkben is anyaszentegyházunk függetlenségét megtartotta. Nem az a kérdés, kik teszik főconsistoriumunkat, hanem mit tesszen, és mit tett. És azt hiszem, itt nincs szükség több magyarázatra.

Hivatkozok 32 éves nyilvános életére, és azt hiszi, nem talál ellenmondókra, ha állítja, hogy egész életében a liberalis párthoz tartozott, s éppen ezért autonómiánk érdekében a successio megtartását a jelenkörülmények között parancsoló kötelességnek hiszi s vallja. Azt hosszasan nem is kell magyarázni: hogy a pátronusok, kik a vármegyéken az egyházakat fentartják, adományait, ha töltök a papság elszakad, visszavonhatják. Én ugyan ekkor sem tenném, de tehetnék mások, mert emberek vagyunk. Végre személyes kérdésbe vegyíteni ez ügyet, s most határozni e kérdés felett képtelen eljárásnak tartja. A választást most megteszszük, s majd után az egyház vidékek, s maga a főconsistorium képviselői kérdése is a maga idejében szünyegre kerülhet, és tárgyalhatatik.

Benedek Aron sok beszédet hallott mellette és ellene, ő az igazságot tartja főelvnek, mely el nem téveszt, s melynek védelmében törhetetlenül állunk autonómiánkhoz. Az igazság pedig a 90-dik canonban és nem az usnban, vagy inkább az abusban áll. Azt a törvényt a nemzeti fejedelmek előtt hozták, us el nem törölheti, csak akkor törölhetnék el, ha fejedelmek maga zsinat alá egyült törtené el s tenne újat helyébe. A successio rögtön eltörlésére szavaz, a notariások successioját különben is eltörlötte a zsinat. Ez csak kinövés, a többi után szűnjék meg ez is.

B. Kemény István felel Salamonnak: 48-ban hivatkozhattunk a népre, s bízunk is benne, de a veszély idejében a zászlók alól elszéledt. Azután tudjuk mi történt, iskoláink bezáradtak, a főegyházi tanács 3 tagra akart szűkíteni, tanrendszerünk megváltoztatott, megszűnt, az egyes iskolákat falukon bezírek igazgatták Schulrathok nevezettek ki, s ki tudja még mi történt, azért nem bízhatik, és megmarad az eddigi gyakorlat mellett.

Benedek József esperes a successio eltörlését pártolja egyház meggyőzéssel. Az igazság birtokában még az alvilágban sem félne. Midőn, ha meggyőződése ellen tenne valamit, a boldogok hazájában is bátorlalan volna. Nem tart attól, hogy a successio eltörlése miatt egyházunk függetlensége veszélyeztetve lenne.

Benkő János gurgényi jegyző Salamont hosszasan czáfolja azon kifejezésére, hogy a kormány tart karokkal fogadja a successio eltörlését. Az igazság — úgy mond — sokszor előttem is elragadottam tettett szónoklat előtt hódolattal bajlaltam meg, de keserűen csalódtam a gyakorlatban. Az események bőven bizonyítják. A successio megtartását pártolja.

Még többen szólottak mellette, és ellene. Végre ügyvéd Pataki József felfejt, hogy most nem törvényhozási kérdés van szünyeg-

gen, hanem egy fenálló törvénynek a végrehajtása. A közfőjegyzői állomás a fenálló törvény uralma alatt állt meg; a szerint kell tehát azt betölteni. Más kérdés, ha kell-e, szükséges-e azután új választási törvényt alkotni. Különböző is a főjegyzőkben megválasztott püspökök felterjesztései ő felsége által mindannyiszor helybehagyatván, ez legfelsőbb helyen is törvényre szentesített, mi okból ezen alapon a főjegyző megválasztását indítványozza.

Kis Pál udvarhelyi esperes mondja: Ha a vezért egy sáncba állítjuk, hol veszélyt lát a visszavonulás eszélyesnek véli, én is azért előbbeni állítástomat visszavonva szükségesnek látom a jegyző megválasztását. Minnek következtetésében az enunciatio a Pataki József nézete szerint kimondatván, a választás végbement. 57 szózat közül Nagy Péter nyert 43-at, Elekes Károly 13-at, Hegedűs János 1-et.

Mi után követség által Nagy Péter a jegyzői toll átvételére s az eskü letételére felhívott, s az esküt a régi alkotmányos esküförmé szerint letette.

Ezen gyűlést követő napon délelőtt 14 új lelkész felszentelése ment ünnepélyesen végbe, melyet a városi redoute-teremben 150 területű fényes lakoma követett, s melyen a polgári, katonai s minden vallásfelekezet főbb papi méltóságai, s a meghívott világi és papi erős értelmiség vett részt.

Zömlén.

Alázatos kérelem nemes Kolozsvár városa minden rendű és felekezeti lakóssaihoz.

Krisztusban szeretett testvéreim!

A bukaresti ev. ref. anyaszentegyház hozza kezdett Isten segédelmével mult évben egy új kötemplom építéséhez, melynek alapját Rómánia fenséges uralkodónéja Kuza Helena tette le. Ez új magyarázat Sion még a mult őszszel fedél alá vétetett és bár 2300 arany fordított reá, még is hiányzik még tornya s egész belső és külső felszerelése.

Még két ezer arany kívántatik az egésznek bevezetésére, mely kiadás elszigetelt egyházunk pénzerejét annyival is inkább feltűmulja, minthogy ezen templom bevezése után rögtön lelkész és tanító lak építéséről kell gondoskodni. Hozzátok folyamodom azért nemes Kolozsvár városa minden rendű és felekezeti lelkes közönsége, nyújtatok testvéri segéd kezét egyházunknak ezen vallásos és nemzeti ügy előmozdítására. A bukaresti ev. ref. egyház és iskola a magyarnemzet szent tulajdona, s mint ilyenek a magyar nemzet vallásosságát és nemzetisége iránti szeretetét képviselik a külföld előtt.

Ezekben őrzi meg nemzetiségét felekezeti különbség nélkül mindenki, kit sorsa Romania fővárosában élni kényszerít. Ezért fogott egyházunk erejét feljül haladó templomépítéshez, mert azt nemesak magának, de egyetemes mind a magyar nemzet közös tulajdonának tekinti s a nemzetiség áldásában a folyvást szaporodó kíváncsiorolt magyarokat különbség nélkül részesíti. Én e szent cél érdekében a hatóság kegyes engedelmevel e napokban mindenkit saját lakásán fogok felkeresni.

„Azért kiki a mint elgondolta szívében úgy cselekedjék, nem szomorúságból vagy kányszerítésből, mert a jó kedvű adakozót szereti az Isten. Az Isten pedig megselekedheti, hogy a ti jókedvetekből való adakozásoknak haszna reátok térjen.“ 2 kor. 9 rész 7-8 vers.

Kolozsvárt, 1864. június 6.

Koos Ferencz.

A bukaresti ev. ref. egyh. lelkésze és elnöke.

Szebeni dolgok.

N. Szeben, június 6.

A főtörvényszék tárgyában tett kormány elöterjesztvény első czikkelye felett megkezdett vita a mai ülésben sem fejeztetett be. Kilenzen beszéltek.

Vajda László, román követ volt az első, a ki felszólalt, s magyar nyelven tartá szónoklatát. Beszédét, valamint a többiekét is most csak kivonatban közölhetjük. Vajda óhajtott volna, hogy a törvényszékek szervezési alólól kezdessenek, s a mi a legfőbb törvényszéki állomások betöltését illeti, szabályzat állapítását meg, a mely szerint az illető hivatalnokokat vagy a régebbi alkotmány értelmében az országgyűlés által candidáltak vagy egy felelős ministerium által ajánlottak közül nevezné ki a fejedelmek. Az illető bizottmányban, melynek tagjai közt vala, ő volt az első, a ki a kormányi elöterjesztvény 1 §-lyének módosítását indítványozta. Miután azonban a főtörvényszéknek az országban hagyása érdekében Fogarassy püspök által felhozott érveket a legbathatósabban

fejtegetetteknek találja, kevés hozzáadni valója van. A felek érdeke, az állam pénzügyeinek kiméletes tekintetbevétele, s végül a nemzetiségek iránti méltányosság, mind fontos okok azon kiválasztal mellett, miszerint a legf. törvényszék hivatali székhelye benn az országban maradjon. A történelemben alig emlékszik hasonló esetre, hogy egy ország főtörvényszékének az országban kívül való helyezését kívánta volna, s ha Erdély ezt tenné, csak szánalomra méltó szegénységi bizonyítványt adná magáról.

Schuller segessvári követ, a kisebbségi szavazatot védte a nép szempontjából, mely ügyének orvoslását végre is a fejedelem jogerzetűl és kegyelműl várja.

Móga, a bizottmányi többség véleménye mellett emelt szót, s főleg a nép nyilvánított óhajával indokolta.

Rannicher, a kinek beszéde a mai ülésben tartottak közt legkitűnőbb vala, előbb constatálta, hogy a fenforgó kérdésben a pártok közt fölmérült véleménykülönbség oly mélyen gyökerező, hogy azok nem közvetíthetők (nemt verratelt werden können). Ámbar teljes elismerését nyilváníti dr. Tetuschnek a mult ülésben tartott fényes beszéde irányában, határozottan küzdeni kénytelen a kérdés azon felállítására ellen, mintha az erdélyi legf. törvényszék a bécsi keblezethetnek alkotmányértés nélkül, mert ez annyit tenne, mint Erdélyt a szűkebb reichsrath körébe vonni be, a mi nyilván ellenkező az államalapítványokkal, s ez nem is oly könnyen kivihető. (Bravó a baloldal.) Szónok hivatkozik államminiszter Schmerlingnek egy beszédére, melyet az a reichsrath 1864 febr. 10 diki ülésében a Ryger féle indítvány tárgyalásakor mondott, mely indítványban arról volt szó, hogy az egész igazságszolgáltatási törvényhozás mindenkoronaországát és tartományt illetőleg a szélesebb reichsrath hatásköré vonassék, s mely indítványt az államminiszter korszerűtlennek és az opportunitás szempontjából is elvetendőnek nyilvánítt. E nélkül is az államalapítványok mások által eléggé feszegettetnek, s Erdély képviselőinek annyival inkább kelene ahhoz ragaszkodniok.

A mi a székhely kérdését illeti, az egyetlen alap, a melyre a többség hivatkozhatik, az 1861 márcz. 31-ki legmagasb határozat. De ez a Kemény-féle korszakban született. Ő nem akar kárhözátalag szólni egy távollevőről, a kinek széke a tartományi gyűlésben még üresen áll; de hivatkozik e férfiak saját szavára, a ki 1841-ben az országgyűlés megnyitására hangos panaszaiban tört ki a bazai törvények hiányossága miatt, később azonban a sokkal jobb osztrák törvényeket amazoknak fel akarta áldozni. A többség véleményének támogatására felhozzák a nép óhajait is, de ezek sok félék, ahhoz képest a mint a nép tekintete részt a főkormányzók helye, részint Buda Pest, részint a birodalmi egység székhelye Bécs felé irányulnak. A mi a pénzügyi túlterhelésének felhozását illeti, nem szükség, hogy a tartományi gyűlés a reichsrathnak takarékoskodjék. A mennyire a történelmi emlékezés felhat Erdély főtörvényszékének székhelye mindig ott volt, a hol az ország fejedelmé, s ezen változtatni mag egy törvényhozás se kísértette meg. Tisztelni kell a historiai jogot (hogyan, ez annyit tildözött fogalmat!? Szerk.) s a legf. törvényszék helyét ott hagyni, a hol a csász. udvar is van!

Schmidt Henrik, a „Hermannstädter Ztg.“ szerkesztője is hallatta szótát, s noha előtte szóló a Herberth-indítvány pártját lehangolni igyekezett, mégis a mellett lépett fel. Támogatja az indítványt az igazságszolgáltatás egységének szempontjából. Ha egy államban több főtörvényszék van, ebből különféle bíráskodás s illetékességi vizsállyá támad, terheli a pénzügyet, s előmozdítja a különkűdés szenvedelmét. A baloldal pár nap előtt, midőn a jogegyenlőség törvényének szentesítése kihirdetették, felfogadta, hogy lehetőleg mindent megtesz a birodalmi egység szilárdítása érdekében; itt az alkalom! Még bővebben is indokolja, miért kell Erdélyt a bécsi legf. törvényszék hatáskörébe bevonnai s a Herberth-indítvány mellé szavaz.

Balomiri ismétli a bizottmányi többség érveit s ez indítvány mellett szavaz.

Libloy-Schuller azon nézetét fejezi ki, hogy a vita közben többször felmerített kapcsolatot Erdély és a magyar korona közt csak történelmi s földrajzi fogalom, miután Erdély az állam alapítványok elfogadása által és a pragmatica sanctionál fogva az osztrák ősállam real-unio viszonyába lépett. Kiemeli azon különbséget, mely az autonomia jellemének vett történelmi álláspont és a között van, melynek jelenleg az igazságszolgáltatás tervezésénél irányadóknak kell lenni. A történelmi jog szerint az itelekek az országos legfőbb törvényszéktől ő felsége elibe valának terjesztendők; ha tehát ez álláspont fogadtatik el, azon veszély fordulna elő, hogy ismét kabineti igazságszolgáltatás hozassék be azaz a legfőbb bíróság felébe — melynek

ítéletei a mai felfogás szerint változhatnak — még a császár akarata helyezettnek, a ki felségi jogánál fogva, mint summus justitiarius, magát a legfőbb bírósági ítéletet is megváltoztathatná. Ezen következtetés szerint az ország fejedelmének is joga volna az erdélyi főtörvényszék ítéleteit még egyszer az osztrák legfőbb törvényszék által is revideáltatni. Szónok szintén a Herberth-féle indítvány mellett szavaz.

Gull és elcselásokkal s mindenféle oldalvágásokkal a bizottmányi többség indokait ellen harezolt, s végül a kormányi elöterjesztvényre szavaz.

Dr. Rátu az utolsó, ki ez ülésben szót, szintén azon érdekekben beszélt, hogy a legfőbb törvényszék maradjon az országban.

Általában a baloldaltól senki se beszélt e pontnál a kormányi elöterjesztvény mellett, s így valószínű, hogy a holnapi ülésben a kalmasint végbemenendő szavazás alkalmával a többség eddigi álláspontja mellett tartva, az első czikkely a bizottmány javaslata szerint fog határozattá emeltetni.

Különös még az is, hogy a legtöbb szász szónok a kormány képviselőjének a történelmi szempont felállításáért tetszését nyilváníti.

S. L. C.

MEGYEI ÉS KÖZSÉGI ÉLET.

Szucsán, május 31.

Becses lapja 50 diki számában egy nyilatkozat jelent meg Tordáról, melyben fölemlítetik, hogy az 1860 diki év május havá 10-én Tordán a Széchenyi ünnepély alkalmával, egy „Széchenyi-szoborra“ történt adakozás, mint-hogy ez nevémmel kapcsolatban történik, felhívja érzem magamat azon viszont nyilatkozatra, miszerint a felhozott adakozás eredménye nem 100 frt, mint a nyilatkozó ur állítja, hanem 125 o. é. frt volt, a mint ez a tordai kaszinó egylet birtokában levő gyűjtőkönyvben leolvasható, és e szerint 125 o. é. forintokat boesattottak az adakozók én általam, mint akkori pénztárnok által, a tordai t. kaszinó egylet szabad rendelkezése alá, szemelött tartván mindenre az adakozás célját, Széchenyi nevét megtszító emlékszobor felállítását.

Ezen soroknak egy kis tért kér becses lapjában,

alázatos szolgája

Szigethi Miklós.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Tegnapelőtt a ref. főiskolai ifjúság fényes fáklyás zenét adott püspök 3 mla és az újon választott főjegyző Nagy Péter ur megtszítésére. A fáklyás menetet nagy sokaság népség kísérte. A fiatalág zenéje, mint mindig, úgy most is kitűnő volt. Tegnap történt az új papok felszentelése, mit nagy zsinati ebéd követett a város tancstermében, melyben a papi és világitrend fényes száma volt hivatalos s folyama alatt lelkes és magas röptű toasztozat sugallt a vallásos és hazafi buzgalom.

— Valami Bog Károly nevű ur a következő szert ajánlja a hernyók megölésére: „En egy kis serpenyőbe parázst szoktam tenni, a parázsba azután porrá tört gyantát dobok, egy kis kénporral keverve. Az így támadt füstöt a fa alá eresztém, melyen a hernyók vannak. A nagyobb rész mindjárt lebukik, s a melyek a fán maradnak, megvannak dögölve. De oly pillanatot kell választani, midőn teljes szélesedni van, hogy a füst szét ne verődjék. 1850 óta használok e szert a hernyók ellen és mindig a legjobb sikerrel.“ Ajánljuk gazdáink s kertészeink figyelmébe.

— A Londonban tartózkodó dán szűzek ilyforma hirdetések közölnek: „Egy dán hajadon, harmincz éven alól, vagyontalan, és nem kitűnő testi bája, de erényes és házias, egy vagyonos és társadalmi állásban levő angol gentlemannal házasságra kíván lépni. Csupán e ezéblől jött Angliába, s legnagyobb titoktartást ígér. Szöke, és csak azt kívánja, hogy jövendőbelijének barna haja, sötét szeme s magas termet legyen.“

— A „Sz. H.“ írja, hogy Szabó Mihály, gombkötőmester egy zsinorverő-gépet talált fel, mely nemcsak azért érdemel feltűnő figyelmet, mert minden eddigi ismert zsinorverő-géptől lényegesen különbözik, hanem főleg azért, mert oly zsinort készít, a milyent eddigi gép által előállítani nem sikerült. Tehát a valódi borítás-zsinorverő-gép fel van találva. E gép feltalálásán sokan régóta fáradoznak, gazdag gyárosok már százazereket költöttek a kísérletekre, de az óhajtott gépet előállítani egész mostanig nem sikerült. Szabó Mihály egy szerencsés gondolat után évek óta törte fejét a gép feltalálásán; a nagyon is korlátolt anyagi körülményei, de értelmes iparos mindenét áldozta kedvencz gondolatának megtesztelésére. Miután az egész gépet részint faból elkészítette, részint maga elkészítette s a gép tökéletességéről meggyőződött, nem

maradt egyéb hátra, mint a gépnek vasból előállítás. És ime a jó szerencse is úgy akarta, hogy a gép feltalálóját a végezt Nigényi Pál, egyik jelesebb és szép géptani ismerettel bíró lakatosnál lépjen szerződésre, ki a gépet Szabó Mihálynak körvonalzati rajza, szóbeli magyarázata és a fagép egyes maradványai után, az első kísérlettel tökéletesen előállította. Egy ily gép nyolc ember munkáját végzi; egy ember 20 gépet képes hajtani; tehát oly gép találtatott fel Szegeden, mely egy emberével 160 szakértő munkást pótol.

— A német lapok, a „Wanderer” s a foederalista „Vaterland” kívül, a cseh tartománygyűlés azon határozatát, hogy Csehországban az iskolákban a német mellett a cseh nyelv is köteles tantárgyul adassék elő, egytől egy megtámadják, sőt a hivatalos lapok, mint például a „Prager Zt” s a ministerialis „Botschafter” is, a nyelvek ezen teljes egyenjogúsításában a német nyelv elnyomtatását látják. „A cseh tartománygyűlésnek azon határozata — mond a „Botschafter” — hogy az iskolákban az országos nyelvek egyenjogúsításának, halva született gyermek, mert határozott meggyőződésünket fejezzük ki azzal, hogy a korona egy ilyen törvényt nem fog megerősíteni. E törvény nem igazságos, és ki nem vihető.” Ismét tovább így szól: „Ne is kíséreljék meg a cseh nyelvet a némettel egyenlővé tenni akarni, mert hiszen a német nyelv a birodalom legnagyobb részének hivatalos nyelve, s ez a császárság minden népe számára a diplomáciai nyelv.” De tudnunk kell, hogy tulajdonképp mi idézte föl ennire a német lapok elférmesését. A tartománygyűlés kérdéses indítványa tudniillik oda hangzott, hogy mindazon közép iskolákban, melyekben nem a cseh nyelv az előadási nyelv, ez köteles tantárgyul adassék elő, annál inkább, mert a német nyelv a cseh iskolákban is tanítatik, s mert hiszen még a görög nyelv is köteles tantárgy ezen iskolákban. Örök emlékeztet okáért érdemes megjegyezni, hogy dr. Brinz e vita alkalmával a cseh nyelvet Csehországban idegen nyelvnak mondotta; s hát hogy így minnek megtanulására akárkit is kényszeríteni.

POLITIKAI HIREK.

Franciaország. Páris, jun. 2. Ugy látszik, hogy a francia politika a dán ügyben ismét a németek ellen s Dánia felé kezd fordulni. Angol- és Franciaország között a hercegségek jövőbeli rendezése iránt állítólag teljes egyetértés van. Franciaország szavaztatni akar ugyan a néppel, de Schleswigben csak a londoni értekezlet által kijelölt határvonalon belül dél felé. S a holsteiniak és dél-schleswigiek csak a felett fognak szavazhatni, hogy kit akarnak uralkodójukul.

A semleges hatalmak közvetítő javaslatáról azt írják, hogy az oly súlyos feltételekkel van körül burkolva, mintha éppen Dánia verte volna meg a német hatalmak egyesült seregeit, nem pedig megfordítva. El akarnak vállaltatni Holsteinnal a dán államadósság egy részét; megteríteni vele a háború költségeit; megtiltani Németországnak, hogy Kiel hadikikötővé, Rendsburgot szövetségi várrá ne alakíthassa; hogy a Dániának maradó schleswig-i tartományrészt német lakosságának ügyeibe ne avakodhassék és így Dánia szabadon elszakolhassa nyelvét, nemzetiségét a további is hatalma alatt maradó németekre. Alig hihető, hogy a német hatalmak ily áron vásárolják meg az 1852-i szerződés felbontását.

Oláh-Moldvafejedelemség. Bukarest, máj. 29. Jóllehet a megrendelt népszavazás eredménye felől senki sem lehetett kétségben, mindamellett a fejedelem egy nagyszerű bizottságot nevezett ki, a mely a szavazatokat számba vegye. Az ország legelső tekintélyei vannak e bizottságba belé nevezve; a metro-

polita elnöksége alatt tagjai: a semmisítő törvényes elnöke, különböző felviteli törvényes elnökei, tábornokok, tudományos egyetemek igazgatói stb.

A szavazás lefolyása közben itt amott komikus jelenetek történtek. Tíz évesnél kisebb gyermekekkel, átutazó idegenekkel is szavaztattak. Egy szekeres ember, a ki Galaczból Bukarestbe árut szállított, későn érkezvén meg, avval igazolta magát, hogy 17 különböző helyen kellett a szavazatát beadni s e miatt késéssel.

A mint a párisi „Moniteur” esti lapját értesítik, Kuza fejedelem hivatalosan jelentette Konstantinápolyba, hogy oda szándékozik utazni a szultán látogatására.

Orosz- és Lengyelország. Mint a „Dz. Pows”-nek Olkuszából máj. 14-ről jelentik, néhány nap előtt két, miechovi s olkuzsi kerületbeli földbirtokosnak a „nemzeti kormány” által kiadott halálos ítéletet kézbesítették. Ők azzal az orosz katonai csapat parancsnokához, Ehrenroth ezredeshez mentek, oltalmat kérvén személyük s vagyonuk számára, a mit az megis ígért nekik. Hazatérvén, egy finom öltözött ifjú jelent meg náluk; kérdé ha vajon a jószág birtokosával van-e szerencséje beszélhetni, s miután e kérdésre a válasz igenlő volt, villámgyors törzsurásokkal mindkettőt lezurta; az előbbi tüstént halva maradt, s a másik életveszélyesen megsebesült. Csak az a bűmlatos, hogy itt is elfuthatott a gyilkos a nélkül, hogy valaki feltartóztatta volna.

Ujabbak. Berlin, jun. 6. A „Nordd. Ztg.” biztosan állítható véli, hogy az utóbbi conferentia-ülésben Poroszország az Apenradtól a nyugati tengerpartig vonandó határvonalat utolsó s kétségkívül el is fogadható föltételnek nyilváníttotta. A német nagyhatalmak tekintetbe véve azt, hogy Schleswig felosztá-

ását ellenzi a nép hangulata, s hogy a semleges hatalmak sem örömet állának erre rá: azt a politikát követendik, mely szerint a megszabadított hercegségekben bentmaradnak és bevárják, hogy ki fogja őket azokból kiűzni.

— London, jun. 5. Biztos hír szerint Ausztria s Poroszország a fegyverszünet meghosszabbításába csupán hosszabb tartamra s két hónapi fölmondás föltétele alatt akarnak beleegyezni, a hajózás érdekében.

A jelenlévő képviselők tegnapi előtanácskozásai folytán várható, hogy Dánia egyezmény alapján hajlandó, a békealkudozásokba bebecsátkozni. A dánok, úgy látszik, a békeokmány szerkesztését készítik elő, s az utóbbiban való részvétel végett Moltke gróf Párisból s Kaufmann tüzérőrnagy Koppenhágából ide érkeztek.

— Bukarest, jun. 5. Kuza fejedelem a Külszindzsába utazott, hova egy török hadi fregat érkezett, hogy őt Konstantinápolyba szállítsa. Kuza Konstantinápolyban létének tartamára, mely 10 napra van kitűzve, a szultán főhadsejéinek egyikét rendeli ki annál való tisztelgésre. Egy állítólag hiteles versio tudni akarja, hogy Kuza Franciaország támogatásával a fejedelmi méltóság s kormányhatolomnak a fejedelemségekben való örökossége megadását kívánandja a portától.

— Corfu, jun. 2. A görög csapatok tegnap szállottak ki, s a görög lobogót nagy lelkesedéssel közt az erődökre azonnal feltűzték.

Bécsibörze Junius 8-kán: Nemzeti kölcsön 80.35. 5%. Metalliques 72.90. Bank-részevény 789.—. Hítel részvény 195.10. Váltó Londonra 114.25. Ezüst 113.50. Arany 5.44 1/2.

1860-diki Állam kölcsön 96.40.

Junius 6-án: Urbéri kárpótási kötvény Magyarországi 75.10. Erdélyi 72.70.

T. és felelős szerkesztő DÓZSA DÁNIEL.

NEM HIVATALOS.

(155) (1—1)
Egy selyemszörű **öl-ebeckske** — fehér és barna pettyekkel, a napokban este a sétatérén elveszett; a megtaláló kéri, hogy a gróf Nemes háznál belmonostorutczában átadni, hol illő jutalmát veendi.

(121) 9/6 (2—12)
Bécs, 1864 junius hó.
Van szerencsénk tisztelt meghatalmazóinkkal tudatni, hogy **penzbehajtási és váltó-telepézési díjainkat ezertől egyre szállítottuk.**
A. Mayer és Társa
bank- és váltóüzlete.

(153) **Bolt változtatás!** (1—3)
Alólt teljes tisztelettel jelenti a nagy érdemű helybeli mint vidéki közönségnek, miszerint a már 3 év óta itt helyt létező **vas, nürnbergi és fűszer kereskedését**, úgy **lisztraktárát**, az eddigi bűdtezai boltját, a **nagy-piaczra** B. Bánfy-ház mellett **Tivoli** néven esmeretes Schütz József úr háza alatti **bolt helyiségbe tette át**, a midőn kereskedését újból szervezte, azt a legelső kézből jól ellátta, úgy portékájának jóságáról is kezeskedik, ennél fogva bátorodik kereskedését a nagy érdemű közönség figyelmébe ajánlani, úgy annak látogatására felkérni. Kolozsvárt, junius 1-jén, 1864.

NIK FERENCZ, kereskedő.

(154) 9/6 (1—4)
Mindenkinek tudásul!
Az annyira kedvelt 150 számból álló részvényekből, társasjátékra a biztosított, 14,811 nyert számmal és 200,000, 150,000, 130,000, 120,000, 115,000 110,000 sat. valóságos ezüst forintos nyereményekkel ellátott nagy **állam jutalom-sorshuzáshoz** még néhány rendelkezésre áll, és egy részvényre 5 hat részvényre 25 tizenhárom részvényre 50 o. é. frt készpénz beküldéseért azonnal bérmentesen megküldetnek. E részvények az államsorshuzás minden kisorolására érvényesek, s a legközelebbi húzás **f. é. junius 22-kén lesz.** Amár az első húzások e társas játékokra már több nyeremény esett, az újonnan belépők még is egyenlően jogosítvák a korábbi részvényesekkel.
Megrendeléseket bérmentesen kéri **Hensler Károly**, bankár, Majnai-Frankfurtban.

(150) **Árverési hírdetmény.** (3—3)
Kolozsvárt a belső tordautczában a dr. Szabóféle ház hátulsó felében folyó **junius 10-én és 11-kén** délelőtt 9 és 12 úgy délután 3 és 6 óra között különböző házi bútörök és más ingóságok árverés útján a legtöbbet ígérőnek készpénzért el fognak adatni. Ugyanott egy **uj zongora** is eladó.

Tudósítás ló tulajdonosokhoz.
Minden ló tulajdonos tudja, hogy a ló éppen a legtöbb esetlegnek van kitéve, s mily káros következményt lehet, valamely kezdetben még csekély sérülésnek elhanyagolása. Minden észszerű ló tulajdonos gondoskodni fog tehát, hogy egy óvszer legyen kezében, a melynek alkalmazása biztosan igéri loának mielőbbi meggyógyítását; mint olyat ajánlhatjuk **Kwizda Ján. Ferencz** cs. kir. szabadalmazott visszapótló folyadékat (Restitutions Fluid) lovak számára, s midőn minden dicsérettől tartózkodunk, csak következő iratot idéztünk:

(156) 9/6 (1—2)
Gyógyszerész **Kwizda János Ferencz** urnak Korneuburgban.
Tekintetes ur! Én az istállóban rendszeresen csak saját gyógyszerimeket használok, s nagyon félek az ugynevezett csoda szerektől, hanem mégis kötelességemnek tartom lelkiismerettel bizonyítani, hogy az ön **visszapótló folyadékanak hatása várakozásomat fölülmulta.** Forró szappanvízzel megbigtva a fává száradt csülöket oly hajlékonyra teszi mint a bőr; a fortyolós sőt a gyanus mirigyet gyökeresen eloszlatja, ha a szer észszerűleg és langgal (Alkohol) elegendőleg hígítva használtatik. A csaknem belférvő fajtult bégöröset végző fokán is, oldal bedörzsölés által, minden más segítség nélkül, míg a ló poterőcsök alatt csendesen állt, önnek szerelendő rövid negyedóra alatt meggyógyítottam, még pedig úgy, hogy e rövid idő után a ló tökéletes étvágyat és vidámságot mutatott, míg befogva a bábán magát oly makacsul akarta a földhöz vágni, hogy alig tudtam az istálló kapuiig vezetni.

Nyomatott az ev. ref. fötanoda betűivel (Bel-farkasutca 74 sz.)

Megkímélem önt több felszámolásokkal, s a főnebbieket is csak azért tettem, hogy halásan elismerjem, miképp önnek szere, éppen azon esetekre, a melyektől a ló tulajdonos leginkább fél, gyors és kínzás nélküli, csaknem bizonyos segélyt nyújt, s a mellett tartós jó illatával az istállóban a levegőt jobban és tartósabban tisztítja, mint kámför égetések. Bécsuhely, november 10. 1863.

HERCZEG ROMAN AUERSPERG.

A visszapótló folyadék s a korneuburgi marhapor raktárai vannak:
Kolozsvárt: **WOLFF J.** gyógyszer.; **Szebenben:** Zührer F.; **Dézen:** Krémer Samu.; **Nagybányán:** Popp S.; **Szász-Régenben:** Dietrich és Vachner; **Tordán:** Wolff Gábor és Velics G. gyógyszer-táraitban. **Nagynyeden:** Trajánovics Ede gyógyszerész urnál.

Egy palaczk folyadék ára 1 frt 40 kr.

(145) (3—3)
Alóltir telkérem mindazon t. cz. mesterember, kereskedő urakat és másokat is, kiknek irányomban valami követelésök lehet, hogy ezen **kihirdetés napjától számítva négy hét alatt** jogos követéseiket velem közleni sziveskedjenek, hogy azokat kielégithezzem; az ezt elmulasztók lehet igényüket pedig érvényteleneknek nyilvánítom. Kolozsvárt, május 31-én, 1864.

B. Radák Istvánné, gr. Rédei Klára.

STEIN JÁNOS

könyvkereskedésben Kolozsvárt, **Wittich Józsefnél** Maros-Vásárhelyt, **Dobray Nándornál** S.-Udvarhelyt, **Barthos Domokosnál** S.-Szentgyörgyön, **Vokál Jánosnál** Nagyenyeden, **Sindel Károlynál** Brassóban

kapható:

ERDÉLY NAGY FEJEDELEMSÉG

hivatali

TISZTI NÉVTÁRA

az 1864-dik évre.

Hozzájárul a közigazgatási, magánjogi és más általános érdekű rendeletek tára. Ára 2 forint.

TARTALOM:

I. Rész. Tiszti névtár: Polgári, Katonai, Egyházi-hivatalok. Vármegyék és Vidékek. Székely szék. Szász hatóságok, Szék és Vidékek. Szabad királyi városok. Kiváltságos nemes városok. Kiváltságos mezővárosok. Cs. kir. orsz. pénzügyigazgatósági összes hivatalok. Cs. k. bánya-, erdő- és söltügyi igazgatóság alatti összes hivatalok sat.

II. Rész. Kir. főkörmányszéki közigazgatási, magánjogi és más tudni szükséges rendeletek tára.

FÜGGELÉK:

Kir. Főkörmányszéki — utólagosan közölt — rendeletek. Cs. kir. törvény- és volt helytartósági szabályrendeletek. Erdélyi országos vásárok sat.

Származtató philosophia tanfolyama.

Tanuló növendékeknek kézikönyvül, de egyszersmind tanultaknak is elméledési tárgyul, azonban minden művelt magyar embernek is érthető olvasmányul.

Irta Mihályi Károly r. tanár a nagy-enyedi fötanodánál.

Első kötet. Az egész tanfolyam első és második könyve. Ára 1 frt 40 kr.

„Osztrák postaügy” kézikönyve.

Irta Reisenhoffer Rudolf, cs. kir. postaigazgatósági fogalmazó. Ára e 20 ívre terjedő 8-adrét alaku kötetnek 2 frt o. ért.